การวิเคราะห์เปรียบเทียบสายคัมภีร์พระพุทธศาสนาจีนและบาลีของสิงคาลกสูตร

A comparative analysis of the Pāli and Chinese Buddhist text versions of Siṅgālaka Sutra

วิไลพร สุจริตธรรมกุล

Wilaiporn Sucharitthammakul

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of Philosophy and Religion,

Faculty of Humanities, Kasertsart University, Thailand

ตอบรับบทความ (Received) : 11 เม.ย. 2564

รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 2 มิ.ย. 2564

เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 16 เม.ย. 2564

เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 24 ก.ค. 2564

การวิเคราะห์เปรียบเทียบสายคัมภีร์พระพุทธศาสนาจีนและบาลีของสิงคาลกสูตร*

วิไลพร สุจริตธรรมกุล

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยด้านพุทธศาสตร์ในต่างประเทศส่วนใหญ่ มักใช้คัมภีร์หลายฉบับในการศึกษาเทียบเคียง เช่น พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกภาษาจีน ภาษาทิเบต หรือภาษาสันสกฤต เป็นต้น เพื่อให้เห็นข้อมูลที่รอบด้านและครบถ้วนในประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาพุทธศาสตร์ส่วนใหญ่ในประเทศไทยมุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะในคัมภีร์บาลี เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการ เช่น ข้อจำกัดทางด้านภาษา ตลอดจนอาจมีแนวคิดที่ว่าพระไตรปิฎกฉบับภาษาอื่นเป็นของฝ่ายมหายาน และมีเพียงแค่พระไตรปิฎกบาลีเท่านั้นที่เป็นฝ่ายเถรวาท ดังนั้นในบทความนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาสิงคาลกสูตรที่มีฉบับคัมภีร์คู่ขนานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจีนมาศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อเป็นอีกหนึ่งหลักฐานเพื่อยืนยันว่าพระไตรปิฎกภาษาจีนไม่ใช่ทั้งหมดที่เป็นมหายาน ซึ่งการศึกษาสิงคาลกสูตรในครั้งนี้เป็นการวิจัยคัมภีร์ (Documentary research) ที่อาศัยการเปรียบเทียบ

จากบาลีและคัมภีร์จีนอีก 4 ฉบับ

ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์คู่ขนานและใบลานที่ถูกค้นพบเพิ่มเติมมาจากนิกายมหาสังฆิกะ มีเนื้อหาที่ตรงกันมากกว่าร้อยละ 75 ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า สิงคาลกสูตรเป็นพระสูตรดั้งเดิมที่มีมานับตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ 1 ส่วนความแตกต่างประมาณร้อยละ 25 นั้น เป็นผลมาจากการเรียงลำดับเนื้อหาบางส่วนที่ไม่ตรงกัน เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับอบายมุข 6 และมิตรแท้มิตรเทียม แต่เนื้อหาอื่นส่วนมากถูกเรียงลำดับไปในทิศทางเดียวกัน และพบว่ามีความแตกต่างในเนื้อหากรณีทิศ 6 (ในกรณีทิศ 6 ไม่ได้นำเสนอผลการวิจัยในบทความนี้)

คำสำคัญ : เปรียบเทียบ คัมภีร์พระพุทธศาสนาจีน บาลี สิงคาลกสูตร

* ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

A comparative analysis of the Pāli and Chinese Buddhist text versions of Siṅgālaka Sutra

Wilaiporn Sucharitthammakul

Abstract

In most Buddhist research abroad, a variety of Buddhist scriptures are often used in comparative studies, such as the Pāli Tipiṭaka, Chinese Tipiṭaka, Tibetan scriptures or Sanskrit scriptures, in order to obtain comprehensive and complete information on the issues that need to be researched. However, most Buddhist studies in Thailand focus specifically on on Pāli scriptures. The reason for this might be language limitations. Besides this, some researchers may have the idea that the non-Pāli versions of the Tipiṭaka belong to Mahāyāna Buddhism, and only the Pāli Tipiṭaka pertains to Theravāda Buddhism. Therefore, in this article, the researcher has selected the Siṅgālaka sutta, for which there are parallel versions in Chinese Buddhist Scriptures, for a comparative study to test the hypothesis thatto not all Chinese scriptures are

exclusively Mahāyāna.

The choice of the Siṅgālaka sutta is significant because it has influenced the way of life of Buddhists throughout the history of Buddhism. This study uses a documentary research method based on a comparison of one Pāli and four Chinese versions of the Siṅgālaka sutta, namely the Siṅgālaka sutta Sutra, the Buddha to Sigālava on the worship of the six directions Sutra, Son of Shansheng Sutra, the Shansheng Sutra of the *Madhyamāgama* and the Shansheng Sutra of the *Dīrghāgama*.

The results of the study are as follows: After the five versions were studied by comparative analytical method, it was evident that more than 75 percent of the contents are similar and consistent. Moreover, one of the parallel sutra's manuscripts was likely derived from Mahāsāṃghika, the early Buddhist sect. The result of this study illustrates that the sutra is likely to have existed in that form since the first Buddhist council. Of the remaining 25 percent inconsistent content, in all versions the differences are due to a reshuffling of the sequences of some content such as the six vicious and ruinous paths, the four true friends and the four fake friends. Beside this, there are differences in some content especially in the content of the 6th direction (the research results of comparative studies in the 6th direction are not presented in this article).

Keywords : Comparison, Pāli, Chinese Buddhist text, Siṅgālaka Sutra

บทนำ

การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์คู่ขนานของสิงคาลกสูตรครั้งนี้ประกอบไปด้วย คัมภีร์บาลีและคัมภีร์จีน โดยคัมภีร์จีนมีการแปลสิงคาลกสูตรไว้ 4 ฉบับ คือ 1) ฉบับทีรฆอาคมะ สุชาตะสูตร《长阿含经・善生经》2) ฉบับมัธยมอาคมะ สุชาตะสูตร《中阿含经・善生经》3) ฉบับทีรฆอาคมะฉบับเดี่ยวที่ 16 ชื่อเจียหลัวเยว่ไหว้ทิศ 6 สูตร《尸迦羅越六方禮經经》และ 4) ฉบับทีรฆอาคมะฉบับเดี่ยวที่ 17 สุชาตะบุตร-สูตร《善生子經》

เพื่อให้การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์สายเหนือและคัมภีร์สายใต้ที่เป็นคัมภีร์คู่ขนานของสิงคาลกสูตรเข้าใจง่ายขึ้น จะอธิบายฉบับคัมภีร์สายเหนือและคัมภีร์สายใต้ พร้อมทั้งหลักฐานที่ปรากฏเกี่ยวกับสิงคาลกสูตรที่สามารถค้นพบในปัจจุบันทั้งหมด

1. ฉบับคัมภีร์ของสายเหนือและสายใต้

คัมภีร์สายเหนือ หมายถึง คัมภีร์พระพุทธศาสนาที่สืบทอดจากอินเดียตอนเหนือ ผ่านเอเชียกลางและเข้าสู่จีน ส่วนคัมภีร์สายใต้ หมายถึง คัมภีร์พระพุทธศาสนาภาษาบาลีที่สืบทอดจากอินเดียสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คัมภีร์ทั้งสายเหนือและสายใต้ได้ถูกค้นพบว่ามีความสอดคล้องกันโดยนักวิจัยญี่ปุ่นที่ไปศึกษาที่ยุโรป ซึ่งค้นพบว่าคัมภีร์สายใต้และคัมภีร์สายเหนือของจีนมีส่วนเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของอาคมะในคัมภีร์แปลจีนกับพระสุตตันตปิฎกบาลีทั้ง 4 นิกาย คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย โดยคัมภีร์สายเหนือจะเรียกว่าหมวดอาคมหรืออาคะมะ (ต่อไปจะใช้คำว่า

อาคมะ รวมทั้งชื่อคัมภีร์ โดยจะไม่สมาสคำ แต่จะแยกคำ อาคมะ ออกมาเพื่อจะได้เห็นเด่นชัด) ในขณะที่คัมภีร์สายใต้จะเรียกว่านิกาย หรือนิกายะ (ต่อไปจะใช้คำว่า นิกายะ เพื่อให้แยกระหว่างการแบ่งสายนิกายกับนิกายในคัมภีร์พระพุทธศาสนา) ซึ่งสามารถเทียบได้ตามตารางด้านล่าง

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบคัมภีร์นิกายะและคัมภีร์อาคมะ

5 นิกายะ Nikāya	**4 อาคมะ** Āgama
Dīgha Nikāya (DN) ทีฆนิกาย	Dīrgha-Āgama (DA) ทีรฆอาคมะ
Majjhima Nikāya (MN) มัชฌิมนิกาย	Madhyama Āgama (MA) มัธยมอาคมะ
Saṃyutta Nikāya (SN) สังยุตตนิกาย	Saṃyukta Āgama (SA) สังยุกตอาคมะ
Aṅguttara Nikāya (AN) อังคุตตรนิกาย	Ekottara Āgama (EA) เอโกตตรอาคมะ
Khuddaka Nikāya (KN) ขุททกนิกาย	Kṣudrakapiṭaka กษุทรกปิฎก

จากตารางข้างต้น ทำให้ทราบว่าทีฆนิกายสามารถเทียบเคียงได้กับทีรฆอาคมะ ซึ่งสิงคาลกสูตรนั้นอยู่ในคัมภีร์ทีฆนิกาย แต่สำหรับฉบับสายเหนือนั้นสิงคาลกสูตรไม่ได้อยู่ในทีรฆอาคมะเท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้เป็นการเข้าใจยิ่งขึ้นจะแนะนำพระไตรปิฎกสายเหนือในส่วนของอาคมะที่เป็นเล่มที่หนึ่งและสองจากร้อยกว่าเล่มของพระไตรปิฎกฉบับภาษาจีน

พอสังเขปดังนี้

สำหรับทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ของสายคัมภีร์บาลีสายใต้เป็นของนิกายเถรวาททั้งหมด (1 ใน 18 หรือ 20 นิกาย) ในขณะที่อาคมะนั้นไม่ได้มาจากนิกายเดียวกัน ด้วยว่าการมาของคัมภีร์สายเหนือนั้น ๆ ค่อย ๆ เดินทางมาตามเส้นทางสายไหม ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าภิกษุผู้แปลคัมภีร์รูปนั้นในยุคนั้นได้ถือหรือท่องจำคัมภีร์ของนิกายใด ก็จะมีการแปลพระสูตรของนิกายนั้นหรือคัมภีร์เล่มนั้น ดังนั้นทีรฆอาคมะและมัธยมอาคมะมิได้มาจากนิกายเดียวกัน ซึ่งปัจจุบันนักวิชาการได้พยายามสืบค้นหาว่าแต่ละอาคมะมาจากนิกายใด ซึ่งยังมิได้มีการสรุปแน่ชัด

1.1 ทีรฆอาคมะ

นักวิชาการเห็นว่า ทีรฆอาคมะฉบับเต็ม (DA) เป็นผลมาจากนิกายธรรมคุปต์ นิกายมหิศาสกะ นิกายมูลสรวาสติวาทิน และนิกายอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามการวิจัยล่าสุดแสดงให้เห็นว่า ทีรฆอาคมะไม่ได้มาจากนิกายมหิศาสกะหรือนิกายมูลสรวาสติวาทิน[1] แต่จากการศึกษาในคัมภีร์บันทึกบัญชีรายชื่อชูสานจั้งจี้จี๋ (Chu San Zang Ji Ji 出三藏记集) ได้กล่าวว่า ทีรฆอาคมะที่มาจากนิกายมหิศาสกะนั้นเป็นฉบับที่พระ-

---

[1] Sueki Fumihiko, *Modern Language Translation of Long Agama* (Tokyo: Hirakawa publishing, 1995), 19-21. พบว่าโครงสร้างและชื่อของพระสูตรในชิ้นส่วนใบลานของนิกายมูลสรวาสติวาทิน แตกต่างจากชื่อพระสูตรในทีรฆ-อาคมะ และในพระวินัยห้าส่วนที่กล่าวถึงชื่อพระสูตรของทีรฆอาคมะก็ไม่ตรงกับชื่อพระสูตรในทีรฆอาคมะ Wilaiporn Sucharitthammakul, “Applying the Principles of Textual Criticism to a Comparison of the Pali Digha-Nikaya and Chinese Dirgha-agama in the Payasi sutta (1),” *International Journal of Buddhist Thought & Culture*, 24, (2015): 95–124.

ฝาเสี่ยนหรือหลวงจีนฟาเหียนเป็นผู้นำมา แต่มีการบันทึกว่าฉบับนี้ไม่ได้รับการแปล ดังนั้นทีรฆอาคมะจึงมิได้มาจากนิกายมหิศาสกะ[2] นักวิชาการญี่ปุ่นและการวิจัยของ MacQueen ได้ให้ความเห็นว่าทีรฆอาคมะ มาจากนิกายธรรมคุปต์ แต่อย่างไรก็ตามมีความจริงที่ว่าชื่อบางส่วนของพระสูตรที่ระบุไว้ในทีรฆอาคมะ ไม่ได้ตรงกับรายชื่อพระสูตรที่ปรากฏในพระวินัยสี่ส่วน ซึ่งเป็นพระวินัยของนิกายธรรมคุปต์ และยังไม่มีการอธิบายเรื่องนี้ได้อย่างน่าพอใจนัก ทำให้การระบุว่าทีรฆอาคมะมาจากนิกายธรรมคุปต์จึงเป็นทฤษฎีของนักวิจัยบางส่วนปัจจุบันที่ได้รับการยอมรับระดับหนึ่งเท่านั้น[3] นอกจากทีรฆอาคมะฉบับเต็มจำนวน 30 พระสูตร ที่กล่าวไว้ในที่เดียวกันในพระไตรปิฎกจีน ในขณะที่ทีฆนิกายของบาลีมี 34 พระสูตร นอกจากนี้ยังมีพระสูตรทีรฆอาคมะที่เป็นพระสูตรเดี่ยวหรือพระสูตรที่เป็นเอกเทศไม่ได้มาร่วมกับพระสูตรอื่น (Individual or Single Sutra: SDA) อีก 24 พระสูตร ซึ่งพระสูตรเดี่ยวเหล่านี้แปลมาจากหลากหลายแห่งและจากหลายยุคสมัยที่ยากจะบอกได้ว่าเป็นของนิกายใด

1.2 มัธยมอาคมะ

นักวิชาการไม่ว่าจะเป็นนักวิจัยตะวันออกชาวญี่ปุ่น F. Enomoto

---

[2] T55.12a10

[3] Kogen Mizuno กล่าวถึงเหตุผลที่ถือว่าทีรฆอาคมมาจากนิกายธรรมคุปต์มาจากชื่อพระสูตรของทีรฆอาคมะตรงกับชื่อพระสูตรในพระวินัยสี่ส่วน และการเรียงลำดับเนื้อหามหาปรินิพพานสูตร ก็ตรงกับในพระวินัยสี่ส่วนที่ถือว่าเป็นพระวินัยของธรรมคุปต์ นอกจากนี้ John Brough ได้ชี้ให้เห็นว่าเนื้อความในทีรฆอาคมะไม่ได้มาจากฉบับภาษาสันสกฤต แต่ตรงกับฉบับภาษาคานธารีซึ่งเชื่อว่าเป็นคัมภีร์นิกายธรรมคุปต์ ส่วน Karashima Seishi ได้ชี้ให้เห็นว่า Brough เองก็ยอมรับว่าการถอดเสียงมหาสมัยสูตรที่ไม่ตรงกับฉบับคานธารี

หรือนักวิจัยตะวันตกชาวเยอรมัน Anālayo ต่างเห็นว่า มัธยมอาคมะฉบับเต็ม (MA) น่าจะมาจากนิกายสรวาสติวาทินหรือมูลสรวาสติวาทิน[4] และจากการวิจัยหลายครั้งที่ได้ข้อมูลจากชิ้นส่วนเปลือกไม้ของนิกายมูลสรวาสติวาทินที่ปริวรรตเป็นอักษรโรมันของศาสตราจารย์ Jens Uwe Hartmann พบว่าในรายละเอียดลำดับเนื้อหาเมื่อเทียบกับของมัธยมอาคมะฉบับเต็มไม่ได้ตรงกันทั้งหมด[5] แต่อย่างไรก็ตามยิ่งมีการเปรียบเทียบทางคัมภีร์มากเท่าใดก็จะทำให้แน่ชัดยิ่งขึ้นว่า มัธยมอาคมะฉบับเต็มมาจากนิกายนิกายสรวาสติวาทินหรือมูลสรวาสติวาทิน สำหรับมัธยมอาคมะฉบับเต็มนั้นมีทั้งหมด 222 พระสูตร ในขณะที่มัชฌิมนิกายของบาลีมี 152 พระสูตร โดยนอกจาก 222 พระสูตร นี้แล้วยังมีพระสูตรขนาดกลางที่จัดว่าเป็นพระสูตรในมัธยมอาคมะ แต่มีการแปลเฉพาะพระสูตรในภาคภาษาจีนเป็นพระสูตรเดี่ยว (SMA) อีก 46 พระสูตร ซึ่งมิอาจจะระบุได้ว่ามาจากนิกายใด

1.3 สังยุกตอาคมะ

Mun-keat Choong กล่าวว่า จากการศึกษาพบว่าสังยุกตอาคมะฉบับเต็ม (SA) แปลในศตวรรษที่ 5 ภายใต้การนำของพระภิกษุอินเดีย

---

[4] F. Enomoto, "On the Formation of the Original Texts of the Chinese Āgamas," *Buddhist Studies Review*, 3, (1986): 19–30. ; Anālayo, *Madhyama-āgama Studies* (Taipei: Dharma Drum Publishing Corporation, 2012), 516-521.

[5] Jens-Uwe Hartmann and Klaus Wille, "A Version of the Śikhālaka sūtra/ SingālovādaSutta," *Buddhist Manuscript Volume III* (Oslo: Hermes publishing, 2006): 2.

คือ ท่าน Guṇabhadra ซึ่งเป็นผู้แปลคัมภีร์ของสรวาสติวาทินจำนวนมาก ซึ่งเป็นหลักฐานหนึ่งที่จะบอกว่าสังยุกตอาคมะน่าจะมาจากนิกายสรวาสรติวาทิน[6] ในขณะที่ Enomoto ก็เห็นว่าน่าจะมาจากนิกายมูลสรวาสติวาทิน ซึ่งมีหลักฐานจากการเปรียบเทียบอุทานวรรคของสังยุกตอาคมะกับฉบับสันสกฤตของนิกายมูลสรวาสติวาทิน[7] Hariaoka ได้สรุปผลการวิจัยว่า สังยุกตอาคมะมีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับพระวินัยของมูลสรวาสติวาทินมากกว่านิกายสรวาสติวาทิน[8] และจากหลักฐานที่ว่าพระฝ่าเสี่ยนเคยนำสังยุกตอาคมะมาจีนเป็นของนิกายสรวาสติวาทินแต่จากการบันทึกบัญชีรายชื่อพระสูตรในซูสานจ้างจีจี๋พบว่าพระสูตรที่พระฝ่าเสี่ยนนำมามิได้ทำการแปล[9] จึงไม่อาจชี้ชัดได้ว่ามาจากมูลสรวาสติวาทิน ส่วน Marcus ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างนิกายสรวาสติวาทินและมูลสรวาสติวาทินเองเป็นปัญหาใหญ่ที่ยังไม่ได้รับการคลี่คลายในแวดวงพุทธศาสตร์ศึกษา[10] ดังนั้นเขาและ Anālayo จึงมองว่า สังยุกตอาคมะมาจากนิกายที่เป็นเครือข่ายหรือภายใต้ร่ม

---

[6] Mun-keat Choong, *The Fundamental Teachings of Early Buddhism: A Comparative Study Based on the Sutranga Portion of the Pali Samyutta-Nikaya and the Chinese Samyuktagama* (Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 2000), 6-7.

[7] F. Enomoto, "On the Formation of the Original Texts of the Chinese Āgamas,": 23.

[8] S. Hiraoka, "The Sectarian Affiliation of Two Chinese Samyuktāgamas," *Journal of Indian and Buddhist Studies*, 49, (2000): 500-505.

[9] T55.12a10

[10] Marcus Bingenheimer, *Studies in Āgama Literature: With Special Reference to the Shorter Chinese Saṃyuktāgama* (Taipei: Xinwenfeng, 2011), 42–45.

เดียวกันของนิกายสรวาสติวาทิน[11]

สังยุกตอาคมะฉบับเต็มมีทั้งหมด 1,362 พระสูตร ในขณะที่สังยุตต-นิกายของบาลีมี 7,762 พระสูตร นอกจากนี้ยังมีปรสังยุกตอาคมะ (別譯雜阿含: ASA) น่าจะมาจากนิกายกาศยปียะ[12] แต่ Marcus ไม่เห็นด้วยและคิดว่าน่าจะมาจากนิกายที่แยกมาจากนิกายสรวาสติวาทิน[13] ยิ่งไปกว่านั้นยังมีพระสูตรสังยุกตอาคมะที่เป็นพระสูตรเดี่ยว (SSA) อีก 24 พระสูตร ซึ่งพระสูตรเหล่านี้ยากที่จะบอกว่ามาจากนิกายใด

1.4 เอโกตรอาคมะ

Chizen Akanuma ได้ให้ความเห็นว่า เอโกตรอาคมะฉบับเต็ม (EA) น่าจะมาจากนิกายสรวาสติวาทิน หรือนิกายมหาสังฆิกะหรือนิกายธรรมคุปต์[14] ซึ่งนักวิจัยหลายท่านได้ให้ความเห็นตรงกันในภายหลังว่าเอโกตรอาคมะน่าจะมาจากนิกายมหาสังฆิกะ[15] โดยเอโกตรอาคมะฉบับ

---

[11] Anālayo, "The Saṃyukta-Āgama Parallel to the Sāleyyaka-Sutta and the Potential of the Ten Courses of Action," *Journal of Buddhist Ethics*, 13, (2006): 1-22.

[12] Mun-keat Choong, *The Fundamental Teachings of Early Buddhism: A Comparative Study Based on the Sutranga Portion of the Pali Samyutta-Nikaya and the Chinese Samyuktagama*, 6-7.

[13] Marcus Bingenheimer, *Studies in Āgama Literature: With Special Reference to the Shorter Chinese Saṃyuktāgama*, 23–50.

[14] Chizen Akanuma, *History of Buddhist scriptures* (Kyoto: Hozokan, 1939), 35–41.

[15] Egaku Mayeda, "Japanese Studies on the Schools of the Chinese Āgamas," *Zur Schulzugehörigkeit von Werken der Hīnayāna-Literatur*, Erster Tei, ed. H. Bechert (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1985):

เต็มนั้นมีทั้งหมด 472 พระสูตร และยังมีพระสูตรเดี่ยว (SEA) ที่มีเนื้อหาตรงกับเอโกตรอาคมะซึ่งมาจากนิกายอื่นที่ไม่อาจรู้ได้อีก 26 พระสูตร ในขณะที่อังคุตตรนิกายของบาลีมีทั้งหมด 9,557 พระสูตร

จากข้อมูลข้างต้นจึงอาจพอสรุปอย่างไม่แน่ชัดได้ว่า ณ ปัจจุบัน นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าทีรฆอาคมะมาจากนิกายธรรมคุปต์ และเอโกตตรอาคมะมาจากนิกายมหาสังฆิกะ ส่วนมัธยมอาคมะและสังยุกตอาคมะมาจากเครือข่ายในนิกายสรวาสติวาทิน

2. ฉบับคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับสิงคาลกสูตร

สิงคาลกสูตรมีต้นฉบับคัมภีร์โบราณอย่างน้อย 3 ภาษา คือ บาลี สันสกฤต จีน และที่สามารถรวบรวมค้นพบในปัจจุบันรวมทั้งชิ้นส่วนบางส่วนของใบลานและเปลือกไม้ มีทั้งหมด 10 ฉบับ กล่าวคือ

1) ฉบับสายใต้ภาษาบาลี สิงคาลกสูตร เป็นพระสูตรที่ 31 จากทั้งหมด 34 พระสูตรในทีฆนิกาย (DN31)[16]

2) ฉบับสายเหนือภาษาจีน ซ่านเซิงจิงหรือสุชาตะสูตร (善生经) เป็นพระสูตรที่ 16 จากทั้งหมด 30 พระสูตรในทีรฆอาคมะ (DA16)[17]

3) ฉบับสายเหนือภาษาจีน ซ่านเซิงจิงหรือสุชาตะสูตร (善生经) เป็นพระสูตรที่ 135 จากทั้งหมด 222 พระสูตรในมัธยมอาคมะ (MA135)[18]

94–103. ; Paul Harrison, “The Ekottarikāgama Translations of An Shigao,” *Bauddhavidyasudhakarah: Studies in Honour of Heinz Bechert* (Kieffer-Pülz: Petra, 1997): 279.

[16] DN III 180-193

[17] T01.70a19-72c7

[18] T01.638c06-642a21

4) ฉบับสายเหนือภาษาจีน ชื่อเจียหลัวเยว่ลิ่วฟางหลี่จิงหรือชื่อเจียหลัวเยว่ไหว้ทิศ 6 สูตร (尸迦羅越六方禮经) เป็นพระสูตรทีรฆอาคมะพระสูตรเดี่ยวที่ 16 (SDA16)[19]

5) ฉบับสายเหนือภาษาจีน ซ่านเซิงจื่อจิงหรือสุชาตะบุตรสูตร (善生子经) เป็นพระสูตรในทีรฆอาคมะพระสูตรเดี่ยวที่ 17 (SDA17)[20]

6) ฉบับสายเหนือภาษาสันสกฤต ศิขาลกสูตร ในมัธยมอาคมะสันสกฤต เป็นชิ้นส่วนใบลานเปลือกไม้ที่ค้นพบเอเชียกลาง (SK01)[21]

7) ฉบับสายเหนือภาษาสันสกฤต ศิขาลกสูตร ในมัธยมอาคมะสันสกฤต เป็นชิ้นส่วนใบลานเปลือกไม้ที่มีชื่อเรียกว่า Bendall Manuscripts ที่ค้นพบที่กาฐมาณฑุ เนปาล (SK02)[22]

8) ฉบับสายเหนือภาษาสันสกฤต ศิธาลกสูตร ในมหากรมวิภังค์ (SK03)[23]

9) ฉบับสายเหนือภาษาปรากฤต ศิขาลกสูตร (SK04) เป็นชิ้นส่วน

---

[19] T01.250c14-252b1

[20] T01.252b09-255a7

[21] SHT IV 412. fragments 22-31, 47-64 ; SHT VI 1244, 44f in Jens-Uwe Hartmann and Klaus Wille, "A Version of the Śikhālakasūtra/SingālovādaSutta,": 1-6.

[22] Matsuda Kazunobu (松田和信), "梵文『中阿含』のカトマンドゥ断簡 (New Sanskrit Fragments of the Madhyama-āgama from the Cecil Bendall Manuscripts in the National Archives Collection, Kathmandu)," *Journal of Indian and Buddhist Studies*, Vol. 44.2, (1996): 113-119. ; มะซึดะ คะซึโนบุ, "'มัธยมอาคม' ฉบับสันสกฤตในชิ้นส่วนคัมภีร์ใบลานที่กาฐมาณฑุ," *วารสารธรรมธารา*, ปีที่ 3, ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 5), (มกราคม-มิถุนายน 2560): 145-172.

[23] Jens-Uwe Hartmann and Klaus Wille, "A Version of the Śikhālakasūtra/SingālovādaSutta,": 1-6.

ใบลานเปลือกไม้ที่มีชื่อเรียกว่า Schøyen Collection ที่ค้นพบที่อัฟกานิสถาน ซึ่งภาษาชนิดนี้คล้ายคลึงกับที่พบในเขตคันธาระ ซึ่งพระสูตรส่วนใหญ่มาจากนิกายมหาสังฆิกะ โลโกตตระวาทิน และคาดว่ามีอายุอยู่ราวคริสตศตวรรษที่ 5[24]

10) ฉบับสายเหนือภาษาจีน คัมภีร์มหายานที่กล่าวเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์พระสูตรหนึ่งที่ชื่อว่า อุบาสกศีลสูตร (优婆塞戒经)[25] มีข้อความบางส่วนที่พอจะนำมาเทียบเคียงกับสิงคาลกสูตรได้ โดยอยู่ในวรรคที่ 14 คือ วรรครับศีลอุบาสก จากทั้งหมด 28 วรรค (優婆塞戒經受戒品第十四)[26] โดยมีพระธรรมเกษม ซึ่งเป็นพระจากอินเดียกลางแปลในปี ค.ศ. 301

จากข้อมูลข้างต้น 9 ฉบับ หากจัดเป็นหมวดหมู่ ตามภาษาได้ดังนี้

1) ภาษาบาลี คัมภีร์ฉบับที่ 1 : DN31

2) ภาษาจีน คัมภีร์ฉบับที่ 2-5 : DA15, MA135, SDA16, SDA17, T24

3) ภาษาสันสกฤต ปรากฤต คัมภีร์ฉบับที่ 6-9 : SK01-04

หากจัดหมวดหมู่ตามนิกาย อาจจัดได้ ตามนิกายด้านล่างนี้

1) นิกายเถรวาทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คัมภีร์ฉบับที่ 1 : DN31

2) นิกายเถรวาทธรรมคุปต์ คัมภีร์ฉบับที่ 2 : DA16

3) นิกายเถรวาท(มูล)สรวาสติวาทิน คัมภีร์ฉบับที่ 3 6 7 :

---

[24] Id.

[25] T24.1034a24-1075b28

[26] T24.1047a26-1050b09

MA135, SK01, SK02

4) นิกายมหาสังฆิกะ คัมภีร์ฉบับที่ 9 : SK04

5) นิกายอื่นที่ไม่สามารถระบุได้ คัมภีร์ฉบับที่ 4, 5, 8 : SDA1, SDA17

ในการเปรียบเทียบในงานวิจัยนี้จักเน้นการเปรียบเทียบกับสายคัมภีร์จีนเป็นหลัก เนื่องจากมีข้อมูลเนื้อหาที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทำให้ง่ายต่อการวิจัย แต่ไม่ได้นำอุบาสกศีลสูตรที่มีเนื้อหาสมบูรณ์มาศึกษาร่วม เนื่องจากมีลำดับเนื้อความที่แตกต่างกันมากและไม่มีเนื้อหาเรื่องมิตรแท้มิตรเทียม ส่วนคัมภีร์ภาษาสันสกฤตส่วนใหญ่เป็นเพียงเปลือกไม้บางชิ้นส่วน มีเนื้อหาไม่สมบูรณ์จึงไม่นำมาเปรียบเทียบ แต่อย่างไรก็ตามหากเนื้อหาส่วนใดมีเนื้อความที่ตรงกับในฉบับสันสกฤตจักนำมาร่วมวิเคราะห์ด้วย

พระสูตรคู่ขนานที่เลือก 4 พระสูตร มีประวัติศาสตร์เบื้องหลังจึงแนะนำที่มาของคัมภีร์จีน ประวัติผู้แปล และยุคสมัยที่แปลของคัมภีร์จีนแต่ละฉบับ ซึ่งจะทำให้การวิเคราะห์เปรียบเทียบสามารถทำได้ในหลายมิติมากขึ้น

2.1 DA16 ซ่านเซิงจิง (善生经)

พระสูตรที่ 16 จากทั้งหมด 30 พระสูตรของทีรฆอาคมะ มีเนื้อหา 3 หน้า 3,155 ตัวอักษรจีนโดยประมาณ ผู้แปลคือ พระพุทธยศะและพระจูฝอเนี่ยน (竺佛念) ซึ่งพระพุทธยศะเป็นพระจากเมืองจี้ปิน ในเอเชียกลางหรือเมืองกัศมีร์ (罽賓人) ดินแดนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของซินเจียง เดิมท่านเกิดในชนชั้นพราหมณ์และได้บวชในพระพุทธศาสนาเมื่ออายุ 13 ปี พออายุ 19 ปี ได้ท่องจำพระสูตรทั้งมหายานและ

เถรวาท เมื่ออายุ 27 ปีได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ในเวลานั้นพระราชาเมืองซาเล (沙勒國) ปัจจุบันอยู่ในซินเจียงเป็นเมืองทางผ่านที่จะไปเมืองกุฉะ ได้นิมนต์พระ 3,000 รูป ซึ่งพระพุทธยศะได้รับนิมนต์และสนทนาธรรมตอบคำถามพระราชาแล้วเป็นที่พอใจ พระราชาจึงนิมนต์ให้อยู่พระราชวัง ทำให้ท่านมีโอกาสได้พบกับกุมารชีพผู้เป็นนักแปลคนสำคัญที่พำนักอยู่ท้ายวัง แต่ต่อมาภายหลังพระกุมารชีพได้ขอลากลับเมืองเกิด คือ เมืองกุฉะ ปัจจุบันอยู่ในซินเจียง (龜茲) พร้อมมารดา จากนั้นต่อมาได้มีโอกาสพบกันอีกครั้งเมื่อพระราชายกทัพไปช่วยเมืองกุฉะ พระพุทธยศะจึงขออยู่กับพระกุมารชีพอีกเป็นระยะเวลา 10 ปี ครั้นเมื่อพระกุมารชีพถูกจับตัวไปฉางอันหรือซีอันในปัจจุบัน พระพุทธ-ยศะได้ตามไปและร่วมแปลพระวินัยสี่ส่วนของนิกายธรรมคุปต์ ทีรฆ-อาคมะและพระสูตรอื่น ร่วมกับพระจูฝอเนี่ยน ซึ่งเป็นพระจีนเมืองจิ่งโจว ปัจจุบันคือ เมืองอู่เวยมณฑลกันซู่ (涼州：今甘肅武威)[27] โดยท่านพระพุทธยศะเป็นผู้สวดท่อง พระสูตรพระวินัยภาษาสันสกฤต พระจูฝอเนี่ยนได้ทำการร่วมแปลและเกลาสำนวนภาษาเป็นภาษาจีนและจดบันทึก จึงเป็นความร่วมมือระหว่างพระต่างชาติกับพระจีนในการแปลทีรฆอาคมะ ในปี ค.ศ. 413 ซึ่งการแปลคัมภีร์ต่าง ๆ นั้นใช้เวลาร่วม 15 ปี จากนั้นพระพุทธยศะได้เดินทางกลับเมืองจี้ปินหรือกัศมีร์ จากการที่พระพุทธยศะได้แปลพระวินัยของนิกายธรรมคุปต์จึงทำให้นักวิชาการหลายคนสรุปว่า ทีรฆอาคมะก็น่าจะมาจากนิกายธรรมคุปต์ ซึ่งจะเห็นว่าการได้มาของพระสูตรนั้นยาก พระพุทธยศะเดินทางไกลมากจากเอเชียกลางถึงฉางอัน ซึ่งเป็นการเดินทางบนเส้นทางสายไหมหลายพันกิโลเมตร และการแปลจำเป็นต้องอาศัยเจ้าของภาษาอย่างพระจูฝอเนี่ยนจึงได้พระสูตรแปลภาษาจีน

---

[27] T50.333c16-334b27

2.2 MA135 ซ่านเซิงจิง (善生经)

พระสูตรที่ 135 จากทั้งหมด 222 พระสูตรในมัธยมอาคมะ มีเนื้อหาประมาณ 4 หน้า 4,431 ตัวอักษรจีนโดยประมาณ ผู้แปลในฉบับนี้เขียนว่า พระสังฆเทวะเป็นผู้แปล (僧伽提婆 เซิงเฉียถีผอ Samgha-deva) ท่านเป็นชาวกัศมีร์ เดินทางมาฉางอัน ราวปี ค.ศ. 383 หลังจากนั้นก็มีพระจากกัศมีร์อีกรูปที่มีนามว่า พระสังฆรักษะ (Saṇgharaksa 僧伽羅叉) ได้นำต้นฉบับมัธยมอาคมะมาในปี ค.ศ. 398 พระสังฆเทวะจึงได้ทำการแปล[28] ซึ่งการแปลครั้งนี้เป็นการแปลครั้งที่ 2 หลังจากที่สมณะธรรมนันทิ (Dharma-nandi 曇摩難提) ได้แปล ซึ่งท่านเป็นพระชาวเอเชียกลางเมืองแบกเตรีย (Bactria Pamirs 兜佉勒國人) บริเวณประเทศอัฟกานิสถาน ทาจิกิสถาน และอุสเบกิสถานในปัจจุบัน ที่ไม่ไกลจากคันธาระมากนัก ท่านได้ติดตามพ่อค้ามาที่ฉางอันหรือซีอันในปัจจุบัน และแปลมัธยม-อาคมะและเอโกตรอาคมะร่วมกับพระจูฝอเนี่ยนในปี ค.ศ. 384[29] ซึ่งฉบับที่พระธรรมนันทิแปลนั้นมีจำนวน 59 ผูก ในขณะที่พระสังฆเทวะแปลฉบับที่มี 60 ผูก[30] นอกจากมัธยมอาคมะ พระสังฆเทวะก็ยังได้แปลเอโกตรอาคมะซ้ำอีกเป็นครั้งที่ 2 เช่นกัน

จากเส้นทางของพระเอเชียกลางไม่ว่าจะเป็นเมืองแบกเตรียหรือกัศมีร์ก็ล้วนเป็นเส้นทางที่ยาวไกลจากฉางอันของจีนอย่างมาก การเดินทางและการคัดลอกคัมภีร์ในภาษาของเอเชียกลางมาสู่ภาษาจีนก็ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย แต่ด้วยพลังศรัทธาของพระภิกษุในพระพุทธศาสนายุคนั้นจึงทำให้มีการแปลถึงสองครั้งด้วยกัน ด้วยเหตุที่ว่าฉบับแปลครั้งแรกได้สูญหายไป

---

[28] T50.329a

[29] T02.549a10-a23

[30] T55.129a02

2.3 SDA16 ซื่อเจียหลัวเยว่ลิ่วฟางหลี่จิง (尸迦羅越六方禮经)

พระสูตรทีรฆอาคมะพระสูตรเดี่ยวที่ 16 มีเนื้อหาประมาณ 3 หน้า 1,893 ตัวอักษรจีนโดยประมาณ ผู้แปลคือ พระอันซื่อเกา เจ้าชายแห่งจักรวรรดิพาร์เธีย[31] หรือประเทศอิหร่านปัจจุบัน ท่านเป็นภิกษุที่เดินทางมาถึงนครลั่วหยางของจีนในปี ค.ศ. 148 และได้แปลพระสูตรจำนวนมากมาย อาจกล่าวได้ว่า ท่านเป็นหนึ่งในพระต่างชาติสองรูปแรกที่แปลพระสูตรเป็นภาษาจีน ซึ่งในยุคนั้นมีพระที่มีชื่อเสียงในการแปลอีกรูปหนึ่งคือ โลกเกษม (Lokakṣema 支婁迦讖) ซึ่งเดินทางมาถึงนครลั่วหยางของจีนในปี ค.ศ. 178 สำหรับผลงานการแปลของพระอันซื่อเกานั้นมีมาก มีการบันทึกที่ต่างกันในแต่ละคัมภีร์บัญชีรายชื่อ แต่ข้อมูลที่ตรงกันระหว่างบัญชีรายชื่อชูสานจั้งจี้จี๋กับบันทึกประวัติพระเถระเกาเซิงจ้วน (高僧传) ได้กล่าวว่า ท่านแปลทั้งหมด 35 พระสูตร โดยพระสูตรส่วนใหญ่ที่แปลจะเป็นคัมภีร์ของนิกายสรวาสติวาทิน พระวินัย คัมภีร์เถรวาท และคัมภีร์ที่เกี่ยวกับสมาธิสมถะและวิปัสนากรรมฐาน[32] พระอันซื่อเกาได้แปลพระสูตรเป็นระยะเวลาราว 20 ปี และมรณภาพในปี ค.ศ. 170

พระสูตรนี้พระอันซื่อเกาได้นำมาแปลเป็นพระสูตรเดี่ยว โดยท่านไม่ได้แปลพระสูตรของทีรฆอาคมะอื่น ๆ ทั้งหมดด้วย จึงยากที่จะทราบแน่ชัดว่าต้นฉบับนั้นเป็นอย่างไร แต่สันนิษฐานได้ว่าพระสูตรนี้มีความสำคัญและเป็นที่นิยม ทำให้พระนักแปลรูปแรกหยิบยกพระสูตรนี้มา

---

[31] จักรวรรดิพาร์เธีย (อังกฤษ: Parthian Empire) หรือ จักรวรรดิอาร์ซาซิยะห์ (Arsacid Empire) เป็นจักรวรรดิที่ดำรงอยู่ระหว่าง 247 ปีก่อนคริสตกาล ค.ศ. 224 ตั้งอยู่ในดินแดนของประเทศอิหร่านในปัจจุบัน

[32] 韓廷傑 hán tíng jié (ฮันเอี๋ยนเจีย), "東漢時期的佛經翻譯 dōng hàn shí qī de fó jīng fān yì (การแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาในยุคราชวงศ์ฮั่นตะวันออก)," *liaotuo*, May 19, 2014, https://www.liaotuo.com/fjrw/jsrw/htj/62598.html.

แปล และสำหรับฉบับแปลนี้ถือว่าเป็นฉบับที่เก่าแก่ที่สุดเมื่อเทียบกับฉบับจีนฉบับอื่น ๆ

2.4 SDA17 ซ่านเซิงจื่อจิง (善生子经)

พระสูตรในทีรฆอาคมะพระสูตรเดี่ยวที่ 17 เนื้อหาความยาวประมาณ 3 หน้า 2,900 ตัวอักษรจีนโดยประมาณ ผู้แปล คือ พระจื้อฝ่าตู้ เดินทางจากเอเชียกลาง (อัฟกานิสถาน) มาแปลที่นครลั่วหยางในปี ค.ศ. 301 ซึ่งต้นฉบับไม่ทราบแน่ชัด ท่านเป็นผู้ช่วยพระธรรมรักษ์ผู้มีความสามารถทางภาษาในดินแดนตะวันตกที่มีเมืองน้อยใหญ่ 36 เมืองที่มีความหลากหลายทางภาษามาก ท่านได้ช่วยพระธรรมรักษ์ในการจดบันทึกการแปลและแปลพระสูตรที่พระธรรมรักษ์แปลไม่เสร็จอีก 54 พระสูตร[33]

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า เนื้อหาของฉบับ MA135 มีเนื้อหาคำแปลอักษรจีนที่มากที่สุด 4,431 ตัวอักษรจีนโดยประมาณ แต่กลับถูกจัดอยู่ในมัธยมอาคมะ ซึ่งจัดว่าเป็นพระสูตรความยาวระดับกลาง ในขณะที่ DA16 ที่มีตัวอักษร 3,155 กลับถูกจัดอยู่ในพระสูตรหมวดยาว และฉบับที่มีตัวอักษรจีนในการแปลน้อยที่สุดคือ ฉบับของพระอันซื่อเกาที่ถือว่าเป็นฉบับที่เก่าแก่ที่สุดในสายจีน ซึ่งข้อมูลของแต่ละฉบับสามารถเปรียบเทียบได้ตามตารางด้านล่างดังนี้

[33] T55.0354c05

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบลักษณะของสิงคาลกสูตรแต่ละฉบับ

ชื่อพระสูตร	ผู้แปล/ ชื่อฉบับ	ช่วงเวลาแปล	สถานที่ค้นพบ	นิกาย
DN31 Siṅgālovādasutta	บาลี	ก่อน ค.ศ. 43-17	ศรีลังกา	เถรวาท วิภัชวาทิน
SDA16 尸迦羅越六方禮	พระอันชื่อเกา	ค.ศ. 168-171	จีน	?
SDA17 善生子	พระจือฝ่าตู้	ค.ศ. 314-366	จีน	?
MA135 善生	พระธรรมนันทิ	ค.ศ. 365-384	จีน	สรวาสติ-วาทิน
DA16 善生	พระจูฝอเนี่ยน	ค.ศ. 413	จีน	ธรรมคุปต์
T24 优婆塞戒经	พระธรรมเกษม	ค.ศ. 426	จีน	?
SK01 Śikhālakasūtra	SHT	ศตวรรษที่ 3-8	ถู่หลู่ฟัน ซินเจียง เอเชียกลาง	สรวาสติ-วาทิน
SK02 Śikhālakasūtra	Kathmandu	ศตวรรษที่ ?	เนปาล	สรวาสติ-วาทิน
SK03 Śikhālakasūtra	MVY	ศตวรรษที่ ?	?	สรวาสติ-วาทิน
SK04 Śikhālakasūtra	Schøyen	ศตวรรษที่ 5	อัฟกานิสถาน	มหาสังฆิกะ

จากตารางข้างต้นทำให้เห็นว่า คัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดคือคัมภีร์ฉบับบาลี สำหรับสายเหนือที่เก่าแก่ที่สุดคือ คัมภีร์ภาษาจีน ที่แปลโดยพระอันซื่อเกา และพบว่าพระสูตรที่ค้นพบที่เป็นชิ้นส่วนใบลานเปลือกไม้ส่วนใหญ่มาจากนิกายสรวาสติวาทิน และที่ค้นพบล่าสุดเป็นชิ้นส่วนใบลานเปลือกไม้ที่มาจากนิกายมหาสังฆิกะ ซึ่งการศึกษาวิจัยคัมภีร์เหล่านี้ทำให้เราได้ทราบถึงประวัติศาสตร์และเรื่องราวที่แฝงไว้ในความเก่าแก่ของหลักฐานโบราณเหล่านี้

3. ผลการวิจัย

3.1 ภาพรวมความเหมือนและความแตกต่าง

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบการเรียงลำดับเนื้อหาของแต่ละคัมภีร์

เนื้อหาตามฉบับบาลี	ฉบับบาลี DN31	ฉบับจีน SDA16	ฉบับจีน SDA17	ฉบับจีน DA16	ฉบับจีน MA135
1. บทนำ					
1.1 การประทับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่กรุงราชคฤห์ และการไหว้ทิศทั้ง 6 ของสิงคาลก	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบการเรียงลำดับเนื้อหาของแต่ละคัมภีร์ (ต่อ)

เนื้อหาตามฉบับบาลี	ฉบับบาลี DN31	ฉบับจีน SDA16	ฉบับจีน SDA17	ฉบับจีน DA16	ฉบับจีน MA135
1.2 พระพุทธเจ้าบิณฑบาตและพบสิงคาลกที่กำลังไหว้ทิศ 6 จึงทักทายถามไถ่สิงคาลกเล่าเรื่องการสั่งลาของคหบดี เรื่องการไหว้ทิศ 6	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2
1.3 สิงคาลกขอให้พระองค์เล่าเรื่องการไหว้ทิศ ของอริยสาวก	1.3	1.3	-	1.3	-
2. ธรรม 14 ประการ					
2.1 ภาพรวมธรรม 14 ประการ	2.1	-	-	2.1	2.1
2.2 อธิบายกรรมกิเลส 4	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2
2.3 เหตุ 4 ประการแห่งการประกอบบาป	2.3	2.3	2.3	2.3	2.3
2.4 อบายมุข 6	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4
3. โทษของอบายมุขแต่ละข้อ					
3.1 โทษแห่งสุราเมรัย 6	3.1	-	3.1	3.1	3.3

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบการเรียงลำดับเนื้อหาของแต่ละคัมภีร์ (ต่อ)

เนื้อหาตามฉบับบาลี	ฉบับบาลี DN31	ฉบับจีน SDA16	ฉบับจีน SDA17	ฉบับจีน DA16	ฉบับจีน MA135
3.2 โทษของการเที่ยวกลางคืน 6	3.2	-	3.2	3.3	3.2
3.3 โทษของการเที่ยวดูมหรสพ 6	3.3	-	3.4	3.4	3.5
3.4 โทษแห่งการเล่นการพนัน 6	3.4	-	3.3	3.2	3.1
3.5 โทษของการคบคนชั่วเป็นมิตร 6	3.5	-	3.5	3.5	3.4
3.6 โทษแห่งการเกียจคร้าน 6	3.6	-	3.6	3.6	3.6
3.7 คาถา	3.7	-	3.7	3.7	3.7
4. มิตรแท้มิตรเทียม					
4.1 มิตรเทียม 4 ประเภท	4.1	-	4.1	4.1	4.1
4.2 มิตรถือเอาประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว 4	4.2	-	4.2	4.2	4.2
4.3 มิตรดีแต่พูด 4	4.3	4.7	4.4	4.4	4.4
4.4 มิตรพูดประจบ 4	4.4	4.1	4.3	4.3	4.3

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบการเรียงลำดับเนื้อหาของแต่ละคัมภีร์ (ต่อ)

เนื้อหาตามฉบับบาลี	ฉบับบาลี DN31	ฉบับจีน SDA16	ฉบับจีน SDA17	ฉบับจีน DA16	ฉบับจีน MA135
4.5 มิตรชักชวนในทางเสื่อม 4	4.5	4.3	4.5	4.5	4.5
4.6 สรุปมิตรเทียม	4.6	4.8	-	4.6	-
4.7 มิตรเทียม 4 ประเภท	4.7	-	-	4.7	4.6
4.8 มิตรมีอุปการะ 4	4.8	4.2	4.7	4.10	4.8
4.9 มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์	4.9	4.5	4.8	4.11	4.9
4.10 มิตรแนะนำประโยชน์	4.10	4.6	4.9	4.8	4.10
4.11 มิตรมีความรักใคร่	4.11	4.4	4.6	4.9	4.11
4.12 สรุปมิตรแท้	4.12	-	4.10	4.12	-
5. ทิศ 6					
5.1 ภาพรวมทิศ 6	5.1	-	-	5.1	5.1
5.2 การปฏิบัติระหว่างบุตรและบิดามารดา	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2
5.3 การปฏิบัติระหว่างศิษย์และครูอาจารย์	5.3	5.3	5.3	5.3	5.3
5.4 การปฏิบัติระหว่างสามีและภรรยา	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบการเรียงลำดับเนื้อหาของแต่ละคัมภีร์ (ต่อ)

เนื้อหาตามฉบับบาลี	ฉบับบาลี DN31	ฉบับจีน SDA16	ฉบับจีน SDA17	ฉบับจีน DA16	ฉบับจีน MA135
5.5 การปฏิบัติระหว่างเพื่อนสหาย	5.5	5.5	5.5	5.5	5.6
5.6 การปฏิบัติระหว่างนายกับลูกจ้าง	5.6	5.6	5.6	5.6	5.5
5.7 การปฏิบัติระหว่างสมณพราหมณ์และสาวก	5.7	5.7	5.7	5.7	5.7
5.8 คาถาสรุป	5.8	5.8	5.8	5.8	5.8
5.9 สิงคาลกะหรือสุชาตะได้เคารพพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	5.9	-	5.9	5.9	5.9

หมายเหตุ : ใช้เนื้อหาฉบับบาลีเป็นตัวตั้ง ส่วนตัวเลขแสดงลำดับเนื้อหาส่วนนั้นในพระสูตรต้นฉบับนั้น ๆ

จากตารางข้างต้นพบว่า ฉบับ SDA17 และ DA16 มีจำนวนเนื้อหาและการเรียงลำดับใกล้เคียงกับฉบับบาลี แต่หากพิจารณาโดยรวมแล้วกลับพบว่า มีการเรียงลำดับของแต่ละฉบับแตกต่างกันไป โดยเริ่มตั้งแต่อบายมุข 6 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังพบว่า ฉบับ SDA16 ที่พระอันซื่อเกาแปลนั้น มีหลายส่วนที่ขาดหายไปและการเรียงลำดับ

ไม่ตรงกับฉบับอื่นนัก โดยเฉพาะในเนื้อหามิตรแท้มิตรเทียม ที่ไม่ได้ลำดับมิตรเทียมไว้ก่อนมิตรแท้ แต่ลำดับมิตรเทียมแต่ละประเภทสลับกับมิตรแท้ เพื่อแสดงให้เห็นว่า มิตรเทียมประเภทนั้น ๆ ตรงกันข้ามกับมิตรแท้ประเภทใด ต่อมาในส่วนท้ายของทิศ 6 เป็นส่วนที่มีการเรียงลำดับได้อย่างเป็นระเบียบคล้ายคลึงกันมาก มีเพียงฉบับ MA135 ที่มีการสลับกันในส่วนของข้อปฏิบัติระหว่างมิตรสหายและระหว่างนายกับลูกจ้าง ซึ่งถือว่ารายละเอียดเกี่ยวกับทิศ 6 ในแต่ละฉบับนี้ได้รับการสืบทอดกันมาอย่างแม่นยำในทางตรงกันข้าม ส่วนที่เกี่ยวกับอบายมุข 6 และมิตรแท้มิตรเทียมของแต่ละฉบับนั้นกลับมีความสับสนในการเรียงลำดับจนทำให้มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด แต่อย่างไรก็ตามในส่วนที่เรียงลำดับเหมือนกัน ก็ยังคงมีรายละเอียดเนื้อหาที่แตกต่างกันบางส่วนซึ่งชวนให้ศึกษาค้นคว้าต่อไป และด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ในบทความนี้จึงไม่ได้รายงานผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทิศ 6 ซึ่งจะนำเสนอต่อไปในโอกาสที่เหมาะสม

3.2 วิเคราะห์ชื่อพระสูตร

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ชื่อของพระสูตรแต่ละฉบับมีความแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นตัวบาลีที่ใช้ชื่อว่าสิงคาลกสูตร หรือ Siṇgālovāda suttanta สิงคาโลวาทะสูตร ที่อาจจะแปลได้ว่าเป็นพระสูตรที่ให้โอวาทแด่ สิงคาล ซึ่งมีชื่อบุคคลสำคัญคือ บุตรของคหบดีสิงคาลก Siṇgālako สิงคาลเป็นชื่อ เมื่อเติม ก ท้าย ชื่อนาม เป็นการลง ก ปัจจัย ประเภทตัทธิต อาจใช้ความหมายว่า น้อย ๆ, น่าเอ็นดู เป็นต้น จึงอาจแปลได้ว่า สิงคาลหนุ่มน้อย สำหรับฉบับจีนนั้นมีการแปลชื่อพระสูตรที่แตกต่างกันในแต่ละฉบับ บางฉบับใช้การแปลเลียนเสียง

หรือแปลโดยเสียง เช่น SDA16《佛说尸迦罗越六方礼经》ซึ่งออกเสียงว่า ฝอซัว ซื่อเจียหลัวเยฺว่ ลิ่วฟางหลี่จิง (fó shuō shī jiā luó yuè liù fāng lǐ jīng) ซึ่งบางตัวเป็นการแปลโดยความหมายบางตัวแปลโดยเสียง โดยจะอธิบายในรายละเอียดดังนี้

ฝอซัว (fó shuō) หมายถึง พระพุทธเจ้าเทศน์หรือกล่าว ซื่อเจียหลัวเยว่ (shī jiā luó yuè) เป็นการเลียนเสียงจากภาษาต้นฉบับ 尸 (ซื่อ shī) ตรงกับเสียงบาลีเสียง “สิง” ; 迦 (เจีย jiā) ตรงกับเสียงบาลีเสียง “คา” โดยตัวอักษรนี้ในเสียงต้นราชวงศ์ถังนั้นออกเสียง “กา” หรือ “กะ” แต่เมื่อภาษามีการพัฒนาตัวอักษรจีนตัวนี้ปัจจุบันจึงออกเสียงว่า “เจีย” ; 罗 (หลัว luó) ตรงกับเสียงบาลี “ละ” ; 越 (เยฺว่ yuè) ตรงกับเสียงพยางค์ของบาลีเสียงที่ว่า “กะ” ซึ่งเราไม่ทราบแน่ชัดว่าต้นฉบับนั้นที่ไม่ใช่บาลีนั้น แต่เป็นเสียงภาษาทางอินโดอารยันนั้นเป็นเสียงใด อาจจะเป็นเสียง “ยะ” “วะ” หรือเสียงอื่น ส่วนท่อนสุดท้าย ลิ่วฟาง (liù fang) แปลว่า ทิศ 6 礼 (หลี่ lǐ) แปลว่า ไหว้หรือทำความเคารพ ; 经 (จิง jīng) แปลว่า พระสูตร ดังนั้นชื่อพระสูตรของฉบับนี้ที่อันซื่อเกาแปล จึงแปลว่า พระสูตรที่ว่าด้วยพระพุทธเจ้ากล่าวซื่อเจียหลัวเยว่ไหว้ทิศ 6 ดังนั้นสำหรับพระสูตรนี้ ต้นฉบับของชื่อสิงคาลก น่าจะเป็น Siṅgāraya (สิงฺคารย), Siṅgālaya (สิงฺคาลย), Siṅgārava (สิงฺคารว), Siṅgālava (สิงฺคาลว) หรือ อาจจะเป็นไปได้ว่า “เจียหลัวเยว่” แปลมาจากภาษาสันสกฤตที่ว่า gṛhapati (คฤหปติ หรือคหบดี)[34] หรือ gṛhastha (คฤหสฺถ

[34] 在家居士 (จั้ยเจียจุยซื่อ zài jiā jū shì) แปลว่า ฆราวาสหรือผู้ที่อาศัยที่บ้าน ภาษาสันสกฤต ใช้คำว่า gṛhapati (คฤหปติ), ส่วนภาษาบาลีใช้คำว่า gahapati (คหปติ), แปลโดยเสียง 迦羅越 (เจียหลัวเยว่ jiā luó yuè) (“居士,” *zh.wikipedia*, Accessed April 13, 2021, https://zh.wikipedia.org/wiki/%E5%B1%85%E5%A3%AB)

หรือ คฤหัสถ์)[35] และคหบดีหรือคฤหัสถ์ท่านนี้มีชื่อว่า ซื่อ หรือ สุ

ซึ่งในฉบับแปลจีนฉบับอื่นจะใช้ชื่อพระสูตรว่า 善生 (ซ่านเซิง shàn shēng) ในฉบับ SDA17 DA16 และ MA135 ซึ่งหากพยายามแปลง 善生 มาเป็นภาษาบาลีจะได้ว่า “สุชาตะ” เพราะ 善生 ออกเสียงว่า ซ่านเซิง (shàn sheng) โดยที่ 善 (ซ่าน shàn) แปลว่า ดี ซึ่งจะใช้ตรงกับบาลีว่า “สุ” ที่แปลว่า ดี งาม สวย ส่วน 生 (เซิง shēng) แปลว่า เกิด กำเนิด หากแปล 善生 ย้อนกลับไปบาลีหรือสันสกฤตก็จะเป็น สุชาตะ ซึ่งก็เป็นไปได้ว่า ในพระสูตร SDA16 คฤหัสถ์หรือคหบดีนั้นมีนามย่อว่า “สุ” หรือ “สิง” ซึ่งเป็นเสียงแรกของชื่อบุตรที่ไม่นับถือพระศาสนาของคหบดีที่ได้เป็นพระโสดาบัน แต่ปรากฏว่าในพระสูตร SDA17 ชื่อพระสูตรมีเพิ่มมาอีกตัวคือ 善生子 ซึ่งตัวสุดท้ายที่เพิ่มเข้ามานั้น 子 (จื่อ zǐ) แปลว่า บุตร ดังนั้นชื่อพระสูตรจึงแปลว่า ลูกของสุชาตะ จึงมีประเด็นที่ว่า สุชาตะคือชื่อคหบดี หรือ ชื่อบุตรคหบดี ในเนื้อหาของ SDA17 สุชาตะก่อนตายได้บอกลูกว่า...[36] ซึ่งเป็นที่แน่ชัดว่า สำหรับฉบับ SDA17 สุชาตะ เป็นชื่อของพ่อ ในขณะที่ฉบับอื่น คือ DA16 ที่มาจากนิกายธรรมคุปต์ และ MA135 ที่มาจากนิกายสรวาสติวาทิน เห็นตรงกันว่า สุชาตะเป็นชื่อของลูก หากมองจากข้อมูลที่ต่างนิกายแล้วตรงกันจึงเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือได้ว่า สุชาตะ น่าจะเป็นชื่อของลูก หรือหากเราจะคุ้นเคยกันในภาษาไทย บุตรคหบดีท่านนี้ จะมีชื่อว่า สุชาติ ชื่อนี้ไม่น่าจะเป็นนามของบิดา

ต่อมาอาจจะมีคำถามว่า ทำไมฉบับจีนล้วนแต่มีชื่อตรงกันว่า “สุชาตะ” ในขณะที่ฉบับบาลี บุตรกลับชื่อว่า “สิงคาลกะ” นักวิจัย

---

[35] gṛhastha (คฤหัสถ) แปลโดยพยัญชนะ ว่าเป็นผู้ที่วุ่นอยู่กับบ้านหรือกับครอบครัว (Monier Williams, *A Sanskrit English Dictionary*, s.v. “gṛhastha.”)

[36] T01.252b09

ชาวไต้หวัน หวางไคฝู่ (王開府) ได้ตั้งสมมติฐานและให้ความเห็นว่า การแปลของฉบับจีนที่ว่า "สุชาตะ" นั้น น่าจะมาจาก คำว่า Siṇgāra "สิงคาระ" ที่แปลว่า สง่างาม น่าชื่นชม elegant, graceful ทำให้แปลได้ว่า "สุ" หรือ ดีงามนั่นเอง ซึ่งเป็นไปได้ที่ว่าต้นฉบับใช้ตัว r (ร) แทน l (ล) ซึ่งมีการใช้แทนกันอยู่ในภาษาอินโดอารยัน[37] แต่สิ่งที่ยังคงเป็นข้อสงสัยคือ ชาตะ ชาติ กำเนิด ที่มาจากตัวอักษรจีน 生 แปลออกมาจากศัพท์ใด ซึ่งหากมีการค้นพบฉบับภาษาสันสกฤตหรือฉบับภาษาอื่น อาจจะทำให้เราเข้าใจอะไรมากขึ้น ณ ปัจจุบัน ที่มีข้อมูลทราบเพียงว่า ชื่อพระสูตรในสันสกฤตนั้นมี 2 แบบ คือ ศิขาลกสูตร และ ศิธาลกสูตร โดย ศิขาล แปลว่า การสอน[38] ส่วนตัวหลัง ศิธาลก ไม่มีความหมาย อาจเป็นไปได้จากการผิดพลาดของตัวสะกด เพราะต่างกันแค่อักษรเดียว Śikhāla, Śithāla จากตัว k เป็น t จากฉบับสันสกฤตที่ค้นพบปัจจุบัน ยังไม่สามารถให้ข้อมูลอะไรเพิ่มเติมที่เกี่ยวโยงกับ "สุชาติ" หรือ "สุชาตะ" ได้ ในขณะที่หากย้อนมาดูภาษาบาลี Sigāla มีความหมายว่า แตกต่าง แปรผัน หรือ เรื่อยไป เมื่อใส่ "กะ" ท้ายชื่อ จึงแปลว่า ผู้แตกต่าง ผู้ผันแปร ผู้เรื่อยไป ไม่อยู่กับที่[39] ซึ่งไม่สามารถหาความเกี่ยวข้องกับคำว่า "สุชาติ" หรือ "สุชาตะ" ได้เลย ดังนั้นจึงยังคงมีช่องว่างและพื้นที่ในการศึกษาอีกมากมายว่า ชื่อบุตรคหบดีว่า "สุชาติ" หรือ "สุชาตะ" นั้นมาจากอะไร

---

[37] 王開府 wáng kāi fǔ (หวางไคฝู่), "善生經的倫理思想——兼論儒家佛倫理思想之異同 shàn shēng jīng de lún lǐ sī xiǎng — jiān lùn rú jiā fó lún lǐ sī xiǎng zhī yì tóng (แนวคิดจริยธรรมในซ่านเซิงจิง ความแตกต่างระหว่างแนวคิดจริยธรรมของพุทธและขงจื่อ)," 世界中國哲學學報 *shì jiè zhōng guó zhé xué xué bào*, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, (2000): 60-61.

[38] Monier Williams, *A Sanskrit English Dictionary*, s.v. "Śikhāla."

[39] T.W. Rhys Davids and William Stede, *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary*, s.v. "Siṅgāla."

3.3 ความแตกต่างในประเด็นอบายมุข 6

ในส่วนของธรรม 14 ประการนั้น จากตารางด้านบนจะสังเกตเห็นได้ว่า การเรียงลำดับคล้ายเคียงกันหรือแทบจะเหมือนกัน จำนวนเนื้อหามีปริมาณเท่ากัน แต่ในตารางสังเกตเห็นได้ชัดว่า เนื้อหาในส่วนของอบายมุข 6 นั้นมีการเรียงลำดับที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงนำเนื้อหาส่วนของอบายมุข 6 ที่ต่างกันมากล่าวอย่างละเอียดในที่นี้

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่า ฉบับ SDA16 ที่แปลโดยอันซื่อเกาที่เป็นฉบับที่ถือว่าเก่าแก่ที่สุดในระหว่างฉบับสายจีนทั้งหมด แต่กลับไม่มีเนื้อหาในอบายมุข แต่ชิ้นส่วนใบลานที่ค้นพบกลับมีเนื้อความส่วนนี้ ในการวิจัยส่วนนี้จึงขอนำชิ้นส่วนใบลานสันสกฤตเข้ามาเปรียบเทียบด้วย เพื่อที่จะทำให้สามารถเทียบเนื้อหาในระหว่างคัมภีร์ที่เป็นเครือข่ายนิกายสรวาสติวาทินและมูลสรวาสติวาทินของทั้งสายจีนและสายสันสกฤต โดยฉบับ MA 135 SHT และ MVY ล้วนเป็นฉบับที่อยู่ในสายสรวาสติวาทิน ในขณะที่ DA16 น่าจะมาจากสายธรรมคุปต์ และ Schøyen ที่มาจากนิกายมหาสังฆิกะ

ตารางที่ 4 ตารางเปรียบเทียบการเรียงลำดับของอบายมุข 6 ในแต่ละสายคัมภีร์

โทษของอบายมุขแต่ละข้อ	DN31	SDA17	DA16	MA135	SHT	MVY	Schøyen
โทษของสุราเมรัย 6	1	1	1	3	?	1	1
โทษของการเที่ยวกลางคืน 6	2	2	3	2	?	3	2
โทษของการเที่ยวดูมหรสพ 6	3	4	4	5	4	5	5
โทษของการเล่นการพนัน 6	4	3	2	1	3	2	4
โทษของการคบคนชั่วเป็นมิตร 6	5	5	5	4	5	4	3
โทษของการเกียจคร้าน 6	6	6	6	6	6	6	6

จากตารางด้านบนของ Jens-Uwe Hartmann ได้กล่าวว่า ฉบับของนิกายสรวาสติวาทินทั้ง 3 ฉบับ MA135 SHT MVY กลับมีการเรียงลำดับที่ไม่เหมือนกัน[40] คือ แม้แต่ในสายนิกายเดียวกันยังเรียงไม่เหมือนกัน แต่หากจะสังเกตระหว่าง 3 ฉบับนี้อาจจะมองได้ว่า ฉบับ MA135 กับฉบับ MVY[41] มีส่วนที่มีการเรียงที่คล้ายคลึงกันอยู่บ้าง กล่าวคือ

[40] Jens-Uwe Hartmann and Klaus Wille, "A Version of the Śikhālakasūtra/SingālovādaSutta,": 1-7.

[41] ย่อมากจาก *Mahāvyutpatti* เป็นคัมภีร์ทิเบตที่แต่งในยุคศตวรรษที่ 9

สมมติให้มีการเรียงใหม่เล็กน้อย สลับตำแหน่งระหว่าง 1 กับ 2 กล่าวคือ หากฉบับ MA135 เรียงใหม่ให้ลำดับที่ 1 ไปอยู่ที่การเที่ยวกลางคืน และลำดับที่ 2 มาเป็นการเล่นการพนัน ลำดับอื่นของทั้ง 2 ฉบับจะตรงกัน เหลือเพียงแต่ว่าระหว่างการเที่ยวกลางคืนกับการดื่มน้ำเมาที่จริงแล้วในสายสรวาสติวาทินอันใดขึ้นเป็นอันดับแรกกันแน่ แต่หากดูฉบับอื่นประกอบ จะเห็นได้ว่า ค่อนข้างจะเห็นตรงกันว่า การดื่มสุราจะเป็นอันดับแรกก่อน

ส่วนฉบับ SHT ที่ค้นพบที่ถู่หลู่ฟาน มณฑลซินเจียงในปัจจุบันที่ได้ถือกันว่ามาจากนิกายสรวาสติวาทิน มีการเรียงไม่ค่อยตรงกับคัมภีร์ที่มาจากสรวาสติวาทินด้วยกัน แต่การเรียงกลับมีความคล้ายกันมากกับ SDA17 ซึ่งไม่ทราบแน่ชัดว่ามาจากนิกายใด และจากการศึกษาของมะซึดะ คะซึโนบุ การเรียงพระสูตรของ SHT (SK01) และฉบับที่มาจากกาฐมาณฑุ SK02 กลับไม่ตรงกับ MA ทั้ง ๆ ที่จัดอยู่ในหมวดสรวาสติวาทินเหมือนกัน จากการวิจัยมะซึดะมีความเห็นว่า ในสายสรวาสติวาทินเอง อาจจะมีการปรับย่อ เป็นมัธยมอาคมะฉบับย่อ กับ ฉบับเต็มสมบูรณ์[42] ในการวิจัยเทียบคัมภีร์มัธยมอาคมกับคัมภีร์สันสกฤต SHT ของมะซึดะ ในเนื้อหาพระสูตรอื่นก็มีความเห็นตรงกันว่าไม่เหมือนกันระหว่าง 2 ฉบับนี้ที่เชื่อกันว่ามาจากสรวาสติวาทิน[43] ซึ่งทำให้ตั้งข้อ

ลักษณะคล้ายกับสารานุกรมเป็นคัมภีร์เชิงนิรุกติศาสตร์ในการอธิบายคำศัพท์สันสกฤต-ทิเบต, ทิเบต-สันสกฤต

[42] มะซึดะ คะซึโนบุ, “ ‘มัธยมอาคม’ ฉบับสันสกฤตในชิ้นส่วนคัมภีร์ใบลานที่กาฐมาณฑุ,”: 145-172.

[43] Matsuda Kazunobu (松田和信), “梵文『中阿含』のカトマンドゥ断簡 (New Sanskrit Fragments of the Madhyama-āgama from the Cecil Bendall Manuscripts in the National Archives Collection Kathmandu),”: 113-119.

สมมติฐานว่า ฉบับ SHT อาจจะไม่ใช่ฉบับของนิกายสรวาสติวาทิน หรืออาจจะเป็นมูลสรวาสรติวาทินที่เป็นสายต่อ จึงทำให้การเรียงลำดับไม่เหมือนกัน แต่หากเป็นสายเดียวจริง อาจเป็นไปได้ว่าเป็นเพราะกาลเวลาของการบันทึกที่ผ่านมานานทำให้เกิดความคลาดเคลื่อน จึงมีการเรียงลำดับที่ต่างกันก็อาจเป็นได้ ส่วนเนื้อหาข้อความที่มาจากต่างสายนิกายและมีข้อมูลที่เหมือนกันเป็นเรื่องที่ยากมาก และหากมีกรณีเช่นนี้ก็ถือได้ว่า การถ่ายทอดทรงจำนั้นแม่นยำ และถือได้ว่าเนื้อความที่ตรงกันในส่วนนั้น เป็นส่วนที่มาจากสมัยดั้งเดิมหลังจากสมัยพุทธกาลไม่นาน

ส่วนฉบับ DA16 ที่เชื่อกันว่ามาจากสายธรรมคุปต์กลับใกล้เคียงกับ ฉบับ MVY ที่มาจากนิกายสรวาสติวาทิน ยิ่งกว่า MA135 ที่มาจากสรวาสติวาทินเสียอีก แต่อย่างไรก็ตามหากดูในหลาย ๆ บริบท เราอาจมั่นใจได้ว่า MA135 และ ฉบับ MVY เป็นสายเดียวกันอยู่ในเครือข่ายนิกายสรวาสติวาทิน

นอกจากนี้ DA16 ยังมีความใกล้เคียงกับฉบับ SHT แม้จะไม่ใกล้เคียงเทียงเท่าฉบับ SDA17 แต่ถ้าสมมติ DA16 กับ SHT สลับกันระหว่างลำดับที่ 2 และ 3 ของทั้ง 2 ฉบับ คือ โทษของการเล่นการพนันกับโทษของการเที่ยวกลางคืน ก็จะทำให้เรียงเหมือนกันได้ ซึ่งหากจะลองพยายามจับสายให้อยู่กลุ่มเดียวกัน อาจจะบอกได้ว่า ฉบับ SHT SDA17 และ DA16 น่าจะเป็นสายเดียวกัน

ในขณะที่มีการเรียงลำดับที่ใกล้เคียงกันของฉบับที่เก่าแก่ทั้ง 3 ฉบับ กล่าวคือ ฉบับบาลี DN31 ฉบับอันซื่อเกา SDA17 และฉบับสันสกฤต Schøyen จากแอฟฟริกาที่มาจากนิกายมหาสังฆิกะ[44] ซึ่งจะมีการสลับ

---

[44] Hartmann เห็นเช่นเดียวกันว่า ฉบับบาลี DN31 มีความคล้ายคลึงกับฉบับสันสกฤต Schøyen จากแอฟริกาที่มาจากนิกายมหาสังฆิกะ

ตัวกันไม่คงที่ ในลำดับที่ 3, 4, 5 ในขณะที่ลำดับที่ 1, 2, 6 เหมือนกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ฉบับที่ค่อนข้างดั้งเดิมจะเห็นตรงกันว่า ลำดับแรกคือการดื่มสุรา อันดับ 2 คือการเที่ยวกลางคืน และอันดับสุดท้ายที่ 6 คือเรื่องของความเกียจคร้าน ซึ่งการตรงกันของฉบับดั้งเดิมดูเหมือนว่าการเรียงลำดับแบบ 1, 2, 6 ที่ตรงกันนี้น่าจะเรียงมาตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ 1 เพราะใน 3 สายดั้งเดิมนี้มีทั้งที่มาจากเถรวาทและมหาสังฆิกะ ซึ่งเป็นสายนิกายที่แตกต่างกันและเก่าแก่มากกลับมีการเรียงลำดับเนื้อหาที่เหมือนกัน จึงเป็นไปได้อย่างยิ่งว่าสมัยสังคายนาครั้งที่ 1 เนื้อหาเรียงแบบนี้

การที่ฉบับ DA16 กับ ฉบับสันสกฤต ในส่วนที่เปรียบเทียบได้คือ อบายมุข 6 ค่อนข้างเรียงลำดับตรงกับ SHT ที่เชื่อว่ามาจากสรวาสติวาทิน แต่กลับมีความแตกต่างจากฉบับที่มาจากสรวาสติวาทินด้วยกัน จึงอาจจะเป็นไปได้ว่าฉบับ SHT นั้นอาจจะเป็นมูลสรวาสติวาทินหรือนิกายเดียวกับฉบับ DA16 ที่ตอนนี้เชื่อกันว่าเป็นนิกายธรรมคุปต์ หรือ DA16 จริง ๆ แล้วอาจจะมาจากมูลสรวาสติวาทิน ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นสมมติฐานที่ต้องการทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในพระสูตรอื่นอีกเป็นอย่างมากเพื่อหาหลักฐานที่มากพอ ที่จะทำให้คลี่คลายข้อสงสัยดังกล่าวได้

3.4 ความแตกต่างในประเด็นมิตรแท้มิตรเทียม

หลังจากที่พระพุทธองค์กล่าวในเรื่องของอบายมุข 6 เพื่อให้ออกห่างจากเหตุที่ผลาญทรัพย์แล้ว ลำดับต่อมาพระองค์ได้แนะนำในการเลือกคบมิตร โดยแบ่งเป็นมิตรแท้ 4 และมิตรเทียม 4 ประเภท ซึ่งในเนื้อหาส่วนนี้ผู้วิจัยได้นำฉบับสันสกฤต SHT มาร่วมศึกษาด้วย

ซึ่งเนื้อหาในฉบับสันสกฤตนั้น มีเนื้อความที่ไม่ครบถ้วน เนื่องจากเศษชิ้นส่วนใบลานที่ได้มามีจำกัด แต่ถึงกระนั้นก็มีเนื้อหาพอที่จะสามารถรู้การเรียงลำดับของมิตรแท้ เพียงแต่ไม่อาจที่จะสามารถนำเนื้อหาอย่างละเอียดมาเปรียบเทียบกันได้ และเมื่อเทียบกับคัมภีร์คู่ขนานอื่นจะสามารถเห็นความแตกต่างในการเรียงลำดับตามตารางด้านล่าง

ตารางที่ 5 ตารางเปรียบเทียบการเรียงลำดับ
ของมิตรแท้มิตรเทียม ในแต่ละสายคัมภีร์

เนื้อหาตามฉบับบาลี	ฉบับบาลี DN31	ฉบับจีน SDA16	ฉบับจีน SDA17	ฉบับจีน DA16	ฉบับจีน MA135	ฉบับสันสกฤต SHT
4.1 มิตรเทียม 4 ประเภท	1	-	1	1	1	-
4.2 มิตรถือเอาประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว	2	-	2	2	2	?
4.3 มิตรดีแต่พูด	3	11	4	4	4	?
4.4 มิตรพูดประจบ	4	2	3	3	3	?
4.5 มิตรชักชวนในทางเสื่อม	5	4	5	5	5	?
4.6 สรุปมิตรเทียม	6	12	-	6	-	-
4.7 มิตรแท้ 4 ประเภท	7	-	-	7	7	-
4.8 มิตรมีอุปการะ	8	3	9	10	8	10
4.9 มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์	9	9	10	11	10	8
4.10 มิตรแนะนำประโยชน์	10	10	11	8	9	9

ตารางที่ 5 ตารางเปรียบเทียบการเรียงลำดับ
ของมิตรแท้มิตรเทียม ในแต่ละสายคัมภีร์ (ต่อ)

เนื้อหาตามฉบับบาลี	ฉบับ บาลี DN31	ฉบับ จีน SDA16	ฉบับ จีน SDA17	ฉบับ จีน DA16	ฉบับ จีน MA135	ฉบับ สันสกฤต SHT
4.11 มิตรมีความรักใคร่	11	8	8	9	11	11
4.12 สรุปมิตรแท้	12	-	12	12	-	-

หมายเหตุ : เพื่อให้การเปรียบเทียบมิตรแท้ 4 แบบดูง่ายขึ้น
จะขอลำดับ 4 แบบนี้ให้เรียงอยู่ในตัวเลขระหว่าง 8-11

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่า SDA16 เป็นพระสูตรที่มีการเรียงไม่เหมือนฉบับอื่นและมีจำนวนเนื้อหาไม่ครบ ส่วนฉบับ SDA17 DA16 และ MA135 มีความตรงกันอย่างมากในการเรียงของมิตรเทียม ต่างแต่เพียงการเรียงเนื้อหาในส่วนมิตรแท้ที่ไม่มีฉบับใดตรงกันเลย ในส่วนของมิตรเทียมที่ทั้ง 3 ฉบับตรงกันแต่ไม่ตรงกับบาลี คือสลับกันระหว่างมิตรดีแต่พูดกับมิตรพูดประจบ และอาจเป็นไปได้ว่าทั้ง 2 ประเภทนี้ล้วนเกี่ยวกับวาจาการพูด จึงอาจจะสับสนในขณะท่องจำแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งการเรียงต่างกันมิได้มีนัยของความคลาดเคลื่อนในการเข้าใจความถูกต้องของเนื้อหา แต่มีผลต่อการนำมาพิจารณาสายนิกายการสืบทอดของคัมภีร์

จากการศึกษาในเรื่องอบายมุข 6 เป็นที่น่าสังเกตว่า การเรียงลำดับของฉบับ SHT ที่เชื่อว่ามาจากสรวาสติวาทินกลับไม่ตรงกับฉบับสรวา-

สติวาทินฉบับอื่น แต่ในส่วนของมิตรแท้ ที่การเรียงลำดับใกล้เคียงกันระหว่างฉบับ MA135 และ ฉบับ SHT ที่เป็นสายสรวาสติวาทินเดียวกัน แต่เมื่อดูภาพรวมแล้วกล่าวได้ว่าทั้ง 2 ฉบับนี้ยังมีการเรียงที่แตกต่างกัน ซึ่งจำต้องมีการศึกษาคัมภีร์คู่ขนานมากกว่านี้ จึงพอจะช่วยสรุปได้ว่าทั้ง 2 ฉบับนี้เป็นสายของสรวาสติวาทินทั้งคู่หรือไม่ และถ้าใช่มีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะใดจึงทำให้การเรียงแตกต่างกัน หรือเป็นเพราะมีฉบับใดฉบับหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงผ่านการสืบทอด ผ่านระยะเวลาและการเดินทางจนทำให้ไม่ตรงกับอีกฉบับที่มีต้นฉบับเดียวกันในสายสรวาสติวาทิน หรือมีฉบับใดฉบับหนึ่งเป็นสายต่อจากกันที่เป็นมูลสรวาสติวาทินจึงทำให้ต่างกันออกไป สิ่งเหล่านี้ล้วนมีพื้นที่ในศึกษาต่อไปอีกมากมายที่รอให้นักวิจัยต่าง ๆ ช่วยกันสืบค้นโดยอาจค้นหาจากกรณีศึกษาพระสูตรอื่นว่าเป็นของนิกายใดเพื่อมาช่วยประกอบในการพิจารณา

ในส่วนของมิตรเทียมหากดูในเนื้อหาเมื่อมาเทียบเคียงจะสังเกตได้ว่ามีความเหมือนในภาพรวม แต่ต่างกันตรงลีลาการแปลของผู้แปล ในที่นี้จะยกตัวอย่างมาเป็นบางส่วนเท่านั้น เช่น ข้อแรกของมิตรเทียมประเภทมิตรปอกลอก ถือเอาแต่ประโยชน์อย่างเดียว ในฉบับต่าง ๆ มีการแปลดังนี้

ฉบับบาลี DN31 : เป็นผู้ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว

ฉบับฉบับจีน SDA16 : เป็นผู้ยากรู้หยั่งถึงแม้พูดแนะสอนไปทางที่ดีแต่เบื้องหลังคบคนเลว

ฉบับจีน SDA17: โลภเอาแต่ของคนอื่น

ฉบับจีน DA16 : ทำให้ก่อน แต่ภายหลังกลับหวังผลตอบแทนสูง

ฉบับจีน MA135 : ใช้ความรู้ความสามารถหรือตำแหน่งหน้าที่

การงานของตัวเองมาทำประโยชน์ เพื่อแสวงหาทรัพย์

จากการยกตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีการสื่อนัยเดียวกัน เพียงแต่รายละเอียดการอธิบายในการแปลหรือลีลาการถ่ายทอดที่แตกต่างกันไป ซึ่งหากเราได้ศึกษาในทุกฉบับจะทำให้เข้าใจบริบทเนื้อหาของสิงคาลกสูตรได้ถ่องแท้มากขึ้น

4. วิเคราะห์และสรุป

4.1 ความต่างในการจัดเรียงหมวดหมู่คัมภีร์พุทธศาสนา

จากการศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์คู่ขนานของสิงคาลกสูตร พบว่า สิงคาลกสูตรในบางครั้งถูกจัดอยู่ในหมวดทีรฆอาคมะ และในบางครั้งก็ถูกจัดอยู่ในหมวดมัธยมอาคมะ ทำให้เห็นว่า การจัดเรียงพระสูตรนี้เป็นหมวดพระสูตรขนาดกลางหรือหมวดพระสูตรยาวไม่ได้มีความเห็นตรงกันในแต่ละนิกาย กล่าวคือ ทีรฆอาคมะซึ่งเป็นฉบับที่นักวิจัยปัจจุบันเห็นว่าน่าจะเป็นของนิกายธรรมคุปต์ มีความเห็นว่า พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่ยาวจึงถูกจัดอยู่ในหมวดทีรฆอาคมะ หรือเทียบได้กับทีฆนิกายของฉบับบาลี ในขณะที่หมวดมัธยมอาคมะซึ่งนักวิจัยส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าเป็นฉบับที่สืบสายมาจากนิกายสรวาสติวาทินมองว่า สิงคาลกสูตรควรถูกจัดอยู่ในหมวดมัธยมอาคมะ เพราะนิกายดังกล่าวมีความเห็นว่า พระสูตรนี้มีความยาวระดับกลาง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ความแตกต่างของการจัดหมวดหมู่ให้พระสูตรใดอยู่ในหมวดใดนั้นขึ้นอยู่กับว่านิกายนั้นจะเห็นเช่นไร และเป็นที่น่าสังเกตว่าการจัดหมวดหมู่ที่ต่างกันนี้ เกิดขึ้นในขณะที่ทั้งนิกายธรรมคุปต์และสรวาสติวาทินก็ล้วนสืบสายมาจากนิกายเถรวาทไม่ใช่มหาสังฆิกะ

หากจะกล่าวว่า การมองที่ต่างกันและการจัดหมวดหมู่ที่ต่างกันเป็นเพราะสายนิกายที่แยกกันตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ 2 ก็มิอาจพูดได้ เพราะสิ่งที่ปรากฏแม้แต่ในสายนิกายเถรวาทเหมือนกันก็ยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน ทำให้สรุปได้ยากว่า การจัดหมวดหมู่ 5 นิกายะ 4 อาคมะ ในพระสุตตันตปิฎกนั้นเกิดขึ้นในการสังคายนาครั้งที่ 1 หรือ 2 เพราะการจัดหมวดหมู่ของพระสูตรเป็นนิกายะหรืออาคมะ อาจเกิดขึ้นหลังการสังคายนาครั้งที่ 2 หรือ 3 แล้วก็เป็นได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะถ้าหากการจัดหมวดหมู่ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นในการสังคายนาครั้งที่ 2 ความเห็นในการจัดหมวดหมู่ของสายเถรวาทสายเดียวกัน 12 นิกายก็ควรที่จะตรงกัน หรืออาจเป็นไปได้ว่า การจัดหมวดหมู่เคยมีมาก่อนแล้วตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ 1 หรือ 2 แต่เพื่อให้เห็นความแตกต่างว่าเป็นคนละนิกาย จึงจัดแต่ละพระสูตรให้อยู่ในหมวดหมู่ที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในการสังคายนาครั้งที่ 1 มักไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก เช่นเดียวกับพระวินัยที่อยู่หมวดใดก็จะอยู่หมวดนั้น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องยากที่จะสรุปว่า การจัดหมวดหมู่พระสุตตันตปิฎกแบบนิกายต่าง ๆ ของบาลีและแบบอาคมะของคัมภีร์จีนมีมาตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ 1

4.2 ความแตกต่างในเรื่องลำดับการเรียบเรียงของเนื้อหา

จากตารางที่ 1 แสดงการเรียงลำดับเนื้อหาที่แตกต่างกันไปในคัมภีร์แต่ละฉบับ โดยการเรียงลำดับที่แตกต่างหรือเหมือนกันนี้ทำให้ทราบว่า หากคัมภีร์ใดมีการเรียงที่เหมือนกัน อาจเป็นไปได้ว่ามาจากสายนิกายเดียวกัน หรือหากว่าเป็นคัมภีร์สายนิกายเดียวกันแต่กลับมีการเรียงที่แตกต่างกัน ก็สามารถนำไปสู่การศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้ง

ว่า คัมภีร์ที่อยู่ในสายเดียวกันนั้นอาจเป็นคัมภีร์ที่ถูกถ่ายทอดหรือถูกบันทึกกันคนละยุคสมัย ซึ่งในกรณีนี้จำเป็นต้องศึกษาเพิ่มเติมเพื่อหาข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับเหตุผลของความต่างในการเรียงลำดับข้อมูล

จากการศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์คู่ขนานของสิงคาลกสูตร ทำให้ทราบว่า แม้คัมภีร์จะมาจากสายสรวาสติวาทินเหมือนกัน แต่การเรียงเนื้อหาก็ยังไม่เหมือนกัน ชี้ให้เห็นว่าหลังจากการสังคายนาครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการแบ่งนิกาย นิกายแต่ละสายก็แยกย่อยกันออกไปและท่องจำพระสูตรสืบต่อกันมาผ่านกาลเวลาที่ยาวนาน ทำให้เนื้อหาของพระสูตรที่เหลืออยู่ในปัจจุบันปรากฏร่องรอยของความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นทั้งโดยเจตนาและไม่ได้เจตนาในแต่ละนิกาย

4.3 ความเหมือนของพระสูตรจากสายนิกายที่ต่างกัน

จากการวิจัยพบว่า คัมภีร์ทั้ง 5 ฉบับที่มาจากนิกายที่ต่างกันมีความเหมือนกันที่สามารถเทียบได้ระดับย่อหน้า หรือบางครั้งเทียบได้ระดับประโยค ซึ่งทำให้คนรุ่นหลังได้ทราบว่า คำสอนของพระพุทธองค์ที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยการสังคายนาครั้งที่ 1 นั้นมีอยู่จริง เนื่องจากสมมติฐานที่ว่า หากเนื้อความในพระสูตรตรงกันแสดงว่าเกิดจากการท่องจำมาจากที่เดียวกัน ซึ่งจากการวิจัยคัมภีร์คู่ขนานของทีฆนิกายพบว่า มีความสอดคล้องตรงกันกับทีรฆอาคมะของนิกายธรรมคุปต์หรือมัธยมอาคมะของนิกายสรวาสติวาทิน ซึ่งเอกสารทั้งหมดล้วนเป็นคัมภีร์นิกายสายเถรวาท ความตรงกันดังกล่าวอาจทำให้สรุปได้ว่า คัมภีร์นิกายและอาคมะนั้น มีมาตั้งแต่อย่างน้อยสมัยการสังคายนาครั้งที่ 2 แต่การศึกษาวิจัยเปรียบเทียบคัมภีร์คู่ขนานของสิงคาลกสูตรได้ช่วยยืนยันแล้วว่า แม้คัมภีร์นิกายมหาสังฆิกะจากชิ้นส่วนใบลานที่ค้นพบ

ในอัฟกานิสถาน (SK04) เนื้อหาก็มีความสอดคล้องตรงกันกับเนื้อหาของคัมภีร์สายเถรวาท ทั้งสายที่มาจากคัมภีร์บาลี (DN31) หรือคัมภีร์จีน (DA16, MA135, SK01, SK02) ก็มีเนื้อความที่ตรงกัน ความเหมือนกันดังกล่าวที่เทียบได้ในระดับบรรทัดต่อบรรทัด เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแล้วว่าสิงคาลกสูตรเป็นพระสูตรที่มีมาตั้งแต่สมัยการสังคายนาครั้งที่ 1 ซึ่งมีพระอานนท์เป็นผู้ทรงจำและสาธยายพระสูตรนี้ รวมถึงเนื้อหาในพระสูตรนี้ก็ยังได้รับการยอมรับและได้รับการจารึกในคัมภีร์ของมหายานที่แม้จะปฏิเสธความเป็นเถรวาท แต่กลับยอมรับเนื้อหาในพระสูตรดังกล่าว และจัดรวมอยู่ในวินัยหรือศีลของอุบาสก หรือสิ่งที่พระโพธิสัตว์ผู้เป็นฆราวาสพึงกระทำ แสดงถึงความสำคัญของสิงคาลกสูตร ซึ่งเป็นที่ยอมรับทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน

อักษรย่อ

AN อังคุตตรนิกาย

ASA ปรสังยุกตอาคมะ

DA ทีรฆอาคม

DN ทีฆนิกาย

EA เอโกตตรอาคมะ

KN ขุททกนิกาย

MA มัธยมอาคมะ

MN มัชฌิมนิกาย

MVY *Mahāvyutpatti*

SA สังยุกตอาคมะ

SDA ทีรฆอาคม ฉบับพระสูตรเดี่ยว

SEA เอโกตตรอาคมะ ฉบับพระสูตรเดี่ยว

SHT *Sanskrithandschriften aus den Turfanfunden*

SMA มัธยมอาคมะ ฉบับพระสูตรเดี่ยว

SN สังยุตตนิกาย

SSA สังยุกตอาคมะ ฉบับพระสูตรเดี่ยว

SK ศิขาลกสูตร / ศิธาลกสูตร

บรรณานุกรม

• ภาษาไทย

1. บทความ

มะซึดะ คะซึโนบุ. “ ‘มัธยมอาคม’ ฉบับสันสกฤตในชิ้นส่วนคัมภีร์ใบลานที่กาฐมาณฑุ.” *วารสารธรรมธารา*, ปีที่ 3, ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 5), (มกราคม-มิถุนายน 2560): 145-172.

• ภาษาต่างประเทศ

1. คัมภีร์ภาษาบาลี

Pāli Text Society. *Dīghanikāya Vol. III*. Edited by J. Estlin Carpenter. London: The Pāli Text Society, 1976.

2. คัมภีร์ภาษาจีน

Taishō Issaikyō Kankōkai 大正一切經刊行會 (Taisho Tripitaka Publication Association). *Taishō Shinshū Daizōkyō* 大正新脩大藏經 (Taishō Revised Tripiṭaka) Vol. 1, 50, 55. Tokyo: Taishō Issaikyō Kankōkai, 1962.

3. หนังสือภาษาอังกฤษ

Akanuma, Chizen. *History of Buddhist scriptures*. Kyoto: Hozokan, 1939.

Anālayo. *Madhyama-āgama Studies*. Taipei: Dharma Drum Publishing Corporation, 2012.

Bingenheimer, Marcus. *Studies in Āgama Literature: With Special Reference to the Shorter Chinese Saṃyuktāgama*.Taipei: Xinwenfeng, 2011.

Brough, John. *The Gāndhārī Dharmapada*. London: Oxford University Press, 1962.

Choong, Mun-keat. *The Fundamental Teachings of Early Buddhism: A Comparative Study Based on the Sutranga Portion of the Pāli Samyutta-Nikaya and the Chinese Samyuktagama*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 2000.

Fumihiko, Sueki. *Modern Language Translation of Long Agama*. Tokyo: Hirakawa publishing, 1995.

Karashima, Seishi. *The research in the primitive language of the long Agama*. Tokyo: Hirakawa publishing, 1994.

Mizuno, Kogen. *The recent edition of Kokuyaku issaikyo*. Tokyo: Daito Shuppansha, 1969-1971.

Ui, Hakuju. Indo tetsugaku kenkyu. Tokyo: Iwanami Shoten, 1965.

4. พจนานุกรม

Davids, T.W. Rhys and William Stede. *The Pāli Text Society's Pāli-English Dictionary*. The Pāli Text Society, 1921-1925.

Williams, Monier. *A Sanskrit English Dictionary*. Oxford University Press, 1899.

5. บทความภาษาอังกฤษ

Anālayo. "The Saṃyukta-Āgama Parallel to the Sāleyyaka-Sutta and the Potential of the Ten Courses of Action." *Journal of Buddhist Ethics*, 13, (2006): 1-22.

F. Enomoto. "On the Formation of the Original Texts of the Chinese Āgamas." *Buddhist Studies Review*, 3, (1986): 19–30.

Mayeda, Egaku. "Japanese Studies on the Schools of the Chinese Āgamas." *Zur Schulzugehörigkeit von Werken der Hīnayāna-Literatur*. Erster Teil. Editor by H. Bechert. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1985: 94–103.

Harrison, Paul. "The Ekottarikāgama Translations of An Shigao," *Bauddhavidyasudhakarah: Studies in Honour of Heinz Bechert*. Kieffer-Pülz: Petra, 1997: 261-284.

Hartmann, Jens-Uwe and Klaus Wille. "A Version of the Śikhā-lakasūtra/ SingālovādaSutta," *Buddhist Manuscript Volume III*. Oslo: Hermes publishing, 2006: 1-7.

S. Hiraoka. "The Sectarian Affiliation of Two Chinese Samyuk-tāgamas." *Journal of Indian and Buddhist Studies*, 49, (2000): 500-505.

Sucharitthammakul, Wilaiporn. "Applying the Principles of Textual Criticism to a Comparison of the Pāli Digha-Nikaya and Chinese Dirgha-agama in the Payasi sutta (1)." *International Journal of Buddhist Thought & Culture*, 24, (2015): 95–124.

6. บทความภาษาจีน

王開府 wáng kāi fǔ (หวางไคฝู่). “善生經的倫理思想——兼論儒家佛倫理思想之異同 shàn shēng jīng de lún lǐ sī xiǎng — jiān lùn rú jiā fó lún lǐ sī xiǎng zhī yì tóng (แนวคิดจริยธรรมในซ่านเซิง-จิง ความแตกต่างระหว่างแนวคิดจริยธรรมของพุทธและขงจื่อ).” 世界中國哲學學報 *shì jiè zhōng guó zhé xué xué bào*, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, (2000): 57-92.

7. บทความภาษาญี่ปุ่น

KAZUNOBU, Matsuda(松田 和信). “梵文『中阿含』のカトマンドゥ断簡 (New Sanskrit Fragments of the Madhyama-āgama from the Cecil Bendall Manuscripts in the National Archives Collection Kathmandu).” *Journal of Indian and Buddhist Studies*, Vol. 44.2, (1996): 113-119.

8. ข้อมูลจากเว็บไซต์

韓廷傑 hán tíng jié (ฮันเอี๋ยนเจีย). “東漢時期的佛經翻譯 dōng hàn shí qī de fó jīng fān yì (การแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาในยุคราชวงศ์ฮั่นตะวันออก),” *liaotuo*, May 19, 2014. https://www. liaotuo.com/fjrw/jsrw/htj/62598.html.

zh.wikipedia. “居士.” Accessed April 13, 2021. https://zh.wikipedia.org/wiki/%E5%B1%85%E5%A3%AB.